

УДК 27-532.2-282

DOI <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2022.17.3>

ДЕФІНІТИВНЕ, ЕТИМОЛОГІЧНЕ ТА СЕМАНТИЧНЕ ОКРЕСЛЕННЯ ТЕРМІНІВ «ТИПІКОН» ТА «УСТАВ»

Василь ГОГОЛЬ

*Івано-Франківська академія Івана Золотоустого, кафедра богослов'я
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна*

e-mail: basilio_ua@yahoo.it

ORCID ID [0000-0001-5236-885X](https://orcid.org/0000-0001-5236-885X)

Андрій ЖУК

Івано-Франківська академія Івана Золотоустого

факультет гуманітарних наук

вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна

e-mail: zhuk.andrii.vasylovich@gmail.com

ORCID ID [0000-0001-6799-8977](https://orcid.org/0000-0001-6799-8977)

Анотація. В дослідженні прослідковано шлях історичного становлення богослужбового уставу, окреслено причинно-наслідковий зв'язок найрізноманітніших візантійських уставів з унійними типіконами. Детально розглянуто розвиток богослужбового уставу в середовищі Київської Церкви, яка в кінці XVI ст. відновила єдність з Апостольським Престолом.

Методологія дослідження: основою методології даної наукової розвідки стало використання хронологічного методу викладу матеріалу, хоча, інколи може скластися враження, що в тій чи іншій частині наукового дослідження повертаємося до попередньої епохи. Такі посилання є цілком виправдані, адже богослужбовий устав потребує багатостороннього висвітлення навіть у рамках однієї епохи. Також будемо послуговуватися історично-критичним методом, задля об'єктивного висвітлення контексту розвитку богослужбового уставу у різні часові періоди, починаючи від перших століть і завершуючи сучасністю. У статті застосуємо аналітичний та синтетичний методи дослідження, які є необхідним при аналізі древніх друкованих типіконів. Звісно, не можливо обійтися і без методу порівняльної літургіки, який в даній праці, щоправда, застосований лише частково. Це пов'язано з необхідністю аналізувати самі типікони, а не тексти богослужбових книг. Метод порівняльної літургіки, допоможе більш об'єктивно оцінити приналежність конкретного типікону до певної традиції, а також вкаже на запозичення з інших традицій чи уставних книг.

Наукова новизна полягає в тому, що для Христової Церкви богослужіння є її життям та диханням. Саме літургійна молитва дозволяє Церкві бути не просто «установою», але вже тут на землі, брати участь у божественному житті Пресвятої Тройці. Особливо Східна Церква, через богослужіння

допомагає людині уприсутнити Небесну Літургію, тому й не дивно, що візантійський обряд, яким послуговується також і Українська Греко-Католицька Церква, охарактеризовують дуже влучним виразом «небо на землі». З метою урегулювання богослужінь, ще в перших століттях, виникає потреба у спеціальних уставних книгах, які б допомогли правильно поєднати дуже багату псалмічну, гімнографічну, пісенну, біблійну та обрядову спадщину Церкви, в тому-чи-іншому богослужінні, в той чи інший день. Так виникають перші типікони – богослужбові книги, які містять чіткі правила регулювання та проведення всіх богослужінь. Нажаль, у Греко-Католицькій Церкві, за винятком дослідження п. Ігоря Василюшина, доктора літургійного богослов'я, ще не було спроб детально проаналізувати та вивчити процес створення уставу, його розвитку та особливостей в унійному середовищі. Саме цей факт, спонукав до написання наукової праці, яка б стала однією з перших цеглин у побудові сучасного літургійного богослов'я Української Греко-Католицької Церкви у сфері богослужбового уставу.

Отож, перші рукописи, які містили опис певних норм, що торкалися молитовно-богослужбового життя, походять з монашого середовища. Найвідоміші та найвпливовіші серед них, стають Устави святого Сави Освященного (відомий пізніше як Єрусалимський Устав) та Теодора Студита (відомий пізніше як Студитський Устав). У перекладі на церковнослов'янську мову, книга «Тупіков» одержала назву «Устав». Тож сьогодні термін «устав» можна вважати відповідником, хоча і не абсолютним еквівалентом, терміну грецького походження «типікон», зважаючи на їх поперемінне практичне застосування в сучасному літургійному богослов'ї. При чому, під терміном «типікон» найчастіше розуміють богослужбову книгу, а терміном «устав» висловлюють всю об'ємність богослужбового уставу.

Ключові слова: Типікон, устав, УГКЦ, богослужіння, історія.

Annotation. *The aim of the article is to trace the historical formation of the liturgical statute, to outline the causal relationship of various Byzantine statutes with the Union typicons. Consider in detail the development of the liturgical charter among the Kiev Church, which in the late sixteenth century. restored unity with the Apostolic See.*

Research methodology: *the basis is the use of a chronological method of presenting the material, although sometimes it may seem that in one or another part of scientific research we go back to the previous era. Such references are quite justified, because the liturgical charter needs multifaceted coverage, even within one era. We will also use the historical-critical method to objectively illuminate the context of the development of the liturgical statutes in different time periods, from the first centuries to the present. In the article we apply analytical and synthetic research methods that are necessary in the analysis of ancient printed types. Of course, it is impossible to do without the method of comparative liturgy, which in this work, however, is only partially used. This is due to the need to analyze the typicons themselves, not the texts of the liturgical books. The method of comparative liturgy will help to more objectively*

assess the affiliation of a particular typicon to a particular tradition, as well as indicate borrowings from other traditions or statutes.

The scientific novelty is that for the Church of Christ worship is her life and breath. It is the liturgical prayer that allows the Church to be not just an «institution», but already here on earth, to take part in the divine life of the Holy Trinity. Especially the Eastern Church, through worship, helps people to attend the Heavenly Liturgy, so it is not surprising that the Byzantine rite, which is also used by the Ukrainian Greek Catholic Church, is characterized by a very accurate expression «heaven on earth». In order to regulate worship, in the first centuries, there is a need for special statutory books that would help to properly combine the very rich psalmic, hymnographic, song, biblical and ritual heritage of the Church, in a particular worship, on a given day. This is how the first typicons appeared - liturgical books, which contain clear rules for regulating and conducting all worship services. Unfortunately, in the Greek Catholic Church, with the exception of the study of Mr. Igor Vasylyshyn, Doctor of Liturgical Theology, there have been no attempts to analyze and study in detail the process of creating a constitution, its development and features in the union environment. This fact prompted him to write a scientific paper, which would be one of the first bricks in the construction of modern liturgical theology of the Greek Catholic Church in the field of liturgical statutes.

*The first manuscripts, which contained a description of certain norms concerning the prayer and liturgical life, come from the monastic environment. The most famous and influential of these are the Statutes of St. Sava the Blessed (later known as the Jerusalem Statutes) and Theodore the Studite (later known as the Studite Statutes). Translated into Church Slavonic, the book *Тѣпиков* is called the "Charter". So today the term "statute" can be considered to correspond, though not the absolute equivalent, to the term of Greek origin "typicon", given their alternating practical application in modern liturgical theology. Moreover, the term "typicon" is most often understood as a liturgical book, and the term "charter" expresses the full scope of the liturgical charter.*

Key words: *typicon, charter, UGCC, worship, history.*

Поставка проблеми та актуальність статті є незаперечною, позаяк аналогів подібного дослідження в середовищі УГКЦ не існує, а потреба в ґрунтовному вивченні розвитку богослужбового уставу невинно зростає. Це пов'язано із необхідністю видання нових богослужбових книг, які звісно будуть не просто передруковані, але мають стати результатом копіткої та довголітньої дослідницької роботи, щоб зможти відобразити найкращі досягнення сучасного літургійного богослов'я. Без видання нового типікону, який би став регулятором богослужінь, літургійне оновлення просте не можливе. Тому так необхідно звернутися до історичної генези типікону як такого, а відтак зосередити особливу увагу саме на унійних типіконах, які є наслідком багатостолітнього процесу літургійного розвитку Церкви з всіма його заслугами та недоліками.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Підготовка дослідження показала наявність значної джерельно-бібліографічної проблеми. Це пов'язано,

найперше, з неможливістю мати безпосередній доступ до деяких типіконів унійної традиції, зокрема першого унійного типікону, який був виданий у Почаєві 1766 р. Тому досліджуючи окремі типікони, доводиться покликатися на інших авторів, які здійснювали опис чи аналіз того чи іншого типікону. Бібліографічна проблема виявляється у відсутності досліджень богослужбового уставу в середовищі УГКЦ, не говорячи вже про відсутність ґрунтовних та окремих аналізів типіконів суто унійної традиції. Тому доводиться посилатися на останні дослідження, які були здійснені в середовищі Руської Православної Церкви кінця ХІХ початку ХХ ст. Тут слід згадати фундаментальні праці професорів та дослідників літургійного богослов'я: Мансветова І. «Церковный Устав (Типикъ). Його образование и судьба въ греческой и русской церкви» (1885 р.); Дмитрієвського А. «Древнѣйшыя Патріаршіе Типиконы: Святогробскій, Іерусалимскій, Великой Константинопольской Церкви» (1907 р.); Лисицина М. «Первоначальный славяно-русский типикон. Историко-археологическое исследование» (1911 р.); Хойнацкого А. «Западнорусская Церковная Унія въ ея богослуженіи и обрядахъ» (1871 р.); Одонцова Н. «Уніятское богослуженіе въ ХVІІ и ХVІІІ вѣках: по рукописям Виленской Публичной Библиотеки» (1886 р.); Пентковського А. «Типикон патриарха Алексія Студита в Византии и на Руси» (перевидання 2001 р.); Скабаллановича М. «Толковый Типикон. Объяснительное изложение Типикона. С историческим введением» (перевидання 2004 р.). Саме ці дослідження допомогли прослідкувати генезу богослужбового уставу, а деякі з них – стали цінним джерелом для опису перших унійних типіконів. Не можна не згадати, про дуже цінні праці римських богословів М. Аранца і Р. Тафта. Особливо важливими для об'єктивності даного дослідження стали дві книги: «Око Церковное» – авторства М. Аранца та «Візантійський обряд: Коротка історія» – Р. Тафта, які допомагають дослідити історію розвитку типіконів у контексті еволюції візантійського обряду.

Щодо наукових праць, які досліджують безпосередньо унійні типікони, то єдиним таким науковим доробком є докторська дисертація п. Ігоря Василичина «Типик о. Исидора Дольницького и его источники», захищена 2006 р. в Римі, під керівництвом Р. Тафта, а також ряд наукових статей п. Василичина, щодо проблематики Типика о. Исидора Дольницького. Джерельною базою для статті виступають: перемиські типики, Типик о. Олександра Микити, а також Типик о. Исидора Дольницького. Безпосередній науковий аналіз цих уставів, допомагає зрозуміти особливості унійних типіконів та висловити заключення, щодо їх ексклюзивності у порівнянні з Типіконом Православної Церкви.

Метою статті є найперше прослідкувати шлях історичного становлення богослужбового уставу, щоб чітко окреслити причинно-наслідковий зв'язок найрізноманітніших візантійських уставів з уійними типіконами. А відтак зупинитися на детальному розгляді розвитку богослужбового уставу в середовищі Київської Церкви, яка в кінці ХVІ ст. відновила єдність з Апостольським Престолом. Розглянути причини, наслідки та обставини виникнення греко-католицьких уставів, а також проаналізувати їх позитивні та негативні сторони. Наостанок, проаналізувати сучасний стан богослужбового

уставу в середовищі УГКЦ, розглядаючи найсучасніші літургійні документи та напрацювання Церкви, а також розробити концептуальні принципи для розвитку богослужбового уставу, з метою видання нового Типікону УГКЦ.

Виклад основного матеріалу. У літургійній науці, до сьогодні, не існує єдиної думки, як щодо походження, розвитку, так і щодо дефінітивного окреслення термінів «типікон» та «устав». Цікаву думку з цього приводу подає відомий літургіст М. Арранц, який вважає, що поняття «типікон» може мати щонайменше три різних значення:

- 1) типікон, як книга, у якій знаходяться вказівки літургійного характеру;
- 2) типікон, як історична традиція, або жива практика богослужіння в давній Церкві. При тому, що ця традиція може розвиватися та змінюватися через різні душпастирські та богословські причини, а також внаслідок історичних подій;
- 3) типікон, як обряд, тобто як правило, або спосіб богослужіння в цілому для даної Церкви і в даний час¹.

Проте, класичне і найбільш поширене розуміння слів «типікон» та «устав», зводиться до окреслення такими назвами окремої богослужбової книги, в якій викладений у систематичному вигляді порядок, зразок звершення церковних богослужінь². Якщо ж вдатися до етимології терміну «типікон», то це слово походить від грецького «τυλικον», що складається з двох слів «τυλος» – тип, образ та «ταξις» – порядок³.

Суперечливим питанням залишається, хто вперше використав термін «типікон» і що саме лежить в основі семантики цього слова.

Мансветов И. у своїй праці «Церковный Устав. Його образование и судьба въ греческой и русской церкви» наводить цікавий документ з III ст. «Апостольські постанови», 8-ма книга якого (походить з IV ст.), містить у собі повчання Іполита Римського про архиєрейську хіротонію, Літургію та звершення таїнств, завдяки яким одержується духовна благодать. В цьому документі Іполит пише: «Тепер слово приводить нас до головного предмету – про церковне влаштування, щоб навчанні нами (апостолами – М.П) цьому порядку, і поставленні нами за думкою Христа, єпископи все звершували за переданими нами заповідями» і продовжує: «ми – Дванадцять Апостолів Господа заповідаємо вам ці божественні розпорядження про всякий церковний чин (περι παντος εκκλησιαστιξ τυλος)»⁴.

На думку Мансветова, саме від фрази «εκκλησιαστιξ τυλος» в пізнішій формі походить слово «τυλικον» або устав⁵.

© Василь Гоголь, Андрій Жук, 2022

¹ Арранц М. (1999). *Око Церковное переробка опыта ЛДА 1978 г. История Типикона.* Москва. С. 5.

² *Настольная книга священнослужителя* (1992). Москва: Издательский отдел Московского Патриархата. (в 2 т.). С. 7

³ Там само.

⁴ Мансветов И. (1885). *Церковный Устав (Типикъ). Його образование и судьба въ греческой и русской церкви.* Москва: Типографья Л. Лиснера и Ю. Романа, Арбатъ домъ Платонова. С. 7.

⁵ Там само.

Також, цей автор визначає типікон, як регулятор богослужінь добового, тріодного та мінейного кола, одну з найпізніших богослужбових книг, яка сформувалася тоді, коли ці три літургійні кола вже достатньо розвинулися та одержали завершений вид. Не створюючи нічого нового, щодо вже існуючих богослужінь та опираючись на існуючий літургійний матеріал, Типікон тільки упорядковує його та дає вказівки щодо правильного використання цього матеріалу відповідно до періоду літургійного року. Тому повний Типікон є результатом труднощів, які виявилися на практиці при служінні богослужіння за різними книгами, і внаслідок зіткнення добового кола з мінейним та тріодним. На його думку, історія Типікону є невіддільною від загального ходу розвитку церковної служби, ідучи з нею пліч-о-пліч, і відображаючи зміни, які відбувалися у богослужіннях⁶.

На нашу думку, важко погодитися з автором, щодо виникнення Типікону внаслідок тільки ускладнення богослужінь та структури літургійного року в цілому. Радше, це одна із причин виникнення богослужбової книги Типікону, чи точніше, яскравого окремішнього виокремлення літургійної частини Типікону від інших багаточисельних приписів, які стосувалися в основному монашого життя.

Про проблематичність погляду І. Мансветова згадує також М. Арранц, посилаючись на лист А. Дмитриевского, який критикував неправильний «критичний» підхід Мансветова до теми Типікону, відзначаючи при цьому загальну цінність його праці⁷.

Більш вірніше дефінітивне окреслення «типікону» та «уставу», можливе тільки в контексті загальнохристиянської історії, адже саме поняття уставу, тобто певних правил, виникає у монашому середовищі.

Вже св. Антоній Великий, який вважається засновником монашества, подає певні настанови, правила, які сьогодні поміщені у 40-му томі Грецької Патрології, у грецькій Мінеї. Власне ці перші монаші правила і можна називати своєрідним уставом, що і зробив архієпископ І. Ісіченко у своїй книзі «Монашество давнього Єгипту», поміщуючи всі настанови Авви Антонія під однією назвою «Устав життя на самоті»⁸.

В історії монашества відомо багато таких уставів, проте деякі з них, для літургійного богослов'я є особливо цінними, адже лягли в основу сучасної богослужбової практики. Оскільки ми зосереджуємо свою увагу на візантійській традиції, до якої належить УГКЦ, то під цим оглядом, дуже цінним є твір, який приписують св. Саві Освященному (V ст.), хоча імовірно він був пізніше записаний його близькими учнями під назвою «*Τύπος καί παράδοσις καί νόμος*» тобто «Образ, передання, закон»⁹. Саме цей твір ляг в основу широковідомого Єрусалимського Типікону чи Уставу в різних його редакціях, який пізніше

⁶ Мансветов И. (1885). Церковный Устав (Типикъ). Його образование и судьба въ греческой и русской церкви. Москва: Типографья Л. Лиснера и Ю. Романа, Арбатъ домъ Платонова. С. 1.

⁷ Арранц М. (1999). Око Церковное переробка опыта ЛДА 1978 г. История Типикона. Москва. С. 6.

⁸ Ісіченко. І. (2008.) Монашество давнього Єгипту. Харків: Акта. С. 112.

⁹ Скабалланович М. (2004). Толковый Типикон. Объяснительное изложение Типикона с историческим введением. Москва: Издательство Сретенского монастыря. С. 447.

поширився на теренах Київської Русі, і сьогодні «непомітно», інтегрувався у повсякденну богослужбову практику.

Іншому відомому Отцю монашества – Теодору Студиту (IX ст.), приписують твір під назвою «Υποτύπωσις» («від образа», «начерк»). Саме цей Устав, Атанасій Афонський приніс на гору Афон і його опрацювання одержало назву «Διατύπωσις'а» («Переробка»).

Ще один важливий найдавнішим типікон, який дійшов до нас без титульного листа, є Устав Великої Церкви Святої Софії у Константинополі (IX-X ст.), можна припустити, що він носив назву «Συναξάριον» тобто «соборник», або «збір соборів», себто дні, в які відбувалися торжественні богослужіння. Інший не менш важливий рукопис, який може змагатися за своєю повнотою з «Συναξάριον» є Синайський рукопис Уставу «Κανονάριον» тобто «збір правил».

Сам термін «типікон» з'являється щойно в XI ст., проте він фігурує не сам, а є неначе доповненням для повної назви різних рукописів церковного уставу того часу. Наприклад, Устав Еврегедитьського монастиря в рукописі XII ст. носить назву «Συναξάριον ήτοι Типіκόν». Згодом, більшість рукописів починають стреміти до заголовку похідного від іменника «τύπος».

Древні слов'янські переклади вагаються в передачі грецького «типікон» між «устав» та «типікон», хоча більшість рукописів, а згодом і друкованих видань перекладають цей термін як «Устав» або «Церковне Око».

Варто зазначити, що слово «устав» є швидше відповідником грецького «διάταξις». Тому й не дивно, що пізніші друковані устави іменуються саме як типікони. Крім того, багатозначний термін «τύπος» (властивість, вид, образ, модель, норма) і похідний від нього «типікός» (укладений по зразку) відрізняється від грецького «ἀντίτυπος» (знімок, копія)¹⁰.

Відомий літургіст Р. Тафт у своїй книзі «Візантійський обряд: Коротка історія» стверджує, що вперше назву «типікон» вжив Никон Черногорець, чернець із монастиря Богородиці на Чорній горі, що на північ від Антіохії, у Сирії, для позначення нових регламентів монастирського богослужіння¹¹.

Все ж, згодом термін «типікон» стає класичним словом для окреслення богослужбової книги. Тобто, під цими терміном почали розуміти найперше «βιβλίον» тобто книгу, яка є регулятором богослужінь. Подібний погляд, міститься практично і у всіх сучасних літургійних книгах, підручниках та словниках:

«Типікон (...) – Типик, Устав – богослужбова книга візантійського обряду, яка вміщує практичні вказівки для церковної служби і монастирського життя. В літургії під Типіконом розуміють також історичну традицію богослужінь в даній Церкві та богослужбовий обряд. В Типіконі вказано, коли і в якому порядку повинні читатися тексти, які знаходяться в Октоїху, Мінеї, Тріодях та

¹⁰ Скабалланович М. (2004). Толковый Типикон. Объяснительное изложение Типикона с историческим введением. Москва: Издательство Сретенского монастыря. С. 448.

¹¹ Тафт Р. (2011). Візантійський обряд: Коротка історія / перекл. Р. Скаун. (Серія «Класика сучасного богослов'я»). Львів: Видавництво УКУ. С. 111.

інших богослужбових книгах, а також набір і склад богослужбових і читаних (для читання) книг»¹².

«Типікон – церковно-богослужбова книга, що містить виклад порядку проведення всіх богослужінь річного кола»¹³.

«Типікон (...) Він вправді не є богослужбовою книгою, але це книга яка подає правила щодо Богослужб, як загальні, та і партикулярно-спеціальні. Типік вказує коли і що маєтсья відправляти, а також як поодинокі Богослуження відправляти, та як з'єднувати Богослуження, коли два або більше празників випаде разом»¹⁴.

«Типікон – це церковний устав, який показує, які і як мають відбуватися Богослуження впродовж цілого року. Це немов правильник, що вказує, яке Богослуження, в котрі дні і в якому часі треба служити»¹⁵.

«В типіку систематизуються найрізноманітніші комбінації відправ, що можуть виникати протягом літургійного року й подають точні вказівки, як у тому чи іншому випадку «уставно», тобто правильно, зразково відправляти богослужіння»¹⁶.

Звісно, звести розуміння термінів «типікон» та «устав» тільки до рівня богослужбової книги, буде невірною, адже Типікон, як богослужбова книга є немовби одним з найважливіших способів вираження церковного уставу, який насправді є надзвичайно багатогранною дійсністю.

Протоіерей Олександр Шмеман, розглядаючи проблему уставу, намагається дати не тільки поверхову, історичну чи технічну оцінку богослужбового уставу, але перш за все, робить спробу заглянути у його богословську суть¹⁷.

Сам у собі, устав дуже об'ємне явище, адже він не вичерпується тільки Типіконом, бо ж певні богослужбові вказівки (на Заході – рубрики) містяться практично у всіх богослужбових книгах. Крім того, устав – це найперше практика богослужбового життя Церкви.

Напревеликий жаль, на практиці, дуже часто, богослужбовий матеріал редукується, намагаючись зберегти уставні приписи, букву закону. Відбувається і інші порушення, нехтуються приписи Типікону, що проявляється у стихійних, самовільних та нелогічних скороченнях. Часто такі дії призводять до перекручувань чи навіть відкиненнь цілих богослужінь, або їх більших чи менших частин. Це пов'язано із нерозумінням богословської суті та важливості уставу.

Насправді, устав тісно пов'язаний із двома важливими дійсностями: Євхаристійною та часовою.

Євхаристія, як найбільше Таїнство Церкви у своїй суті є надчасовою та природньо становить вершину християнського богослужіння та духовного життя. Натомість добове, мінейне та тріодні кола тісно пов'язані з земним часом

¹² (2011). *Католическая Энциклопедия*. (в 4 т.). Москва: Издательство Францисканцев. С. 1335.

¹³ Пуряева. Н. (2001). *Словник церковно-обрядової термінології*. Львів: Свічадо. С. 130.

¹⁴ Любачівський М. (1990). *Літургіка*. Рим. С. 117.

¹⁵ Федорів Ю. (1970). *Обряди Української Церкви. Історичний розвиток і пояснення*. Рим-Торонто. С. 167.

¹⁶ Дольницький І. (2012). *Типік Української Католицької Церкви*. Жовква: Місіонер. С. 3.

¹⁷ Шмеман А. (1961). *Введение в литургическое богословие*. Paris: YMCA-PRESS. С. 45.

і через богослужіння намагаються освятити, преобразити та обезжествити людину і її навколишній простір. Особливо яскраво цей процес сакралізації проявляється у богослужіннях добового кола. Дуже шкода, що в сучасній парохіяльній практиці, ці богослужіння практично відсутні.

Вузьке розуміння уставу призводить до трагічної деформації християнської свідомості та способу життя, яке стає або регористичним виконанням норм, або ж свавільним відкиданням уставних приписів без попереднього з'ясування їх історично-богословських засад¹⁸.

Висновки. Підсумовуючи, можемо сміливо ствердити, що перші рукописи, які містили опис певних норм, що почасти торкалися молитовно-богослужбового життя, походять з монашого середовища. Найвідоміші та найвпливовіші серед них, стають Устави святого Сави Освященного (відомий пізніше як Єрусалимський Устав) та Теодора Студита (відомий пізніше як Студитський Устав). Розглянувши причини, наслідки та обставини виникнення греко-католицьких уставів, а також проаналізувавши їх позитивні та негативні сторони вдалося окреслити сучасний стан богослужбового уставу в середовищі УГКЦ, розглядаючи найсучасніші літургійні документи та напрацювання Церкви, а також розробити концептуальні принципи для розвитку богослужбового уставу, з метою видання нового Типікону УГКЦ.

Сміємо констатувати, що з XI ст. у заголовках уставних рукописів, як правило, поміщували слово «*τύπος*», що згодом спричинилося до виникнення назви цілої книга «*Τυλικον*», яка регулювала богослужіння та монастирський уклад життя монахів. У перекладі на церковнослов'янську мову, книга «*Τυλικον*» одержала назву «Устав». Тож сьогодні термін «устав» можна вважати відповідником, хоча і не абсолютним еквівалентом, терміну грецького походження «типікон», зважаючи на їх поперемінне практичне застосування в сучасному літургійному богослов'ї. Проте, дефінітивна редукція термінів «типікон» та «устав» до поняття богослужбової книги є радше технічною. Необхідно під ними розуміти, найперше, велику об'ємність та багатогранність церковного уставу, яку ми передаємо взаємозаміно лексемами «типікон» або «устав». При чому, під терміном «типікон» найчастіше розуміють богослужбову книгу, а терміном «устав» висловлюють всю об'ємність богослужбового уставу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Дольницький І. (2012). Типик Української Католицької Церкви. Жовква: Місіонер, 584 с.

Ісіченко. І. (2008.) Монашество давнього Єгипту. Харків: Акта, 246 с.

Любачівський М. (1990). Літургіка. Рим, 120 с.

Пуряєва. Н. (2001). Словник церковно-обрядової термінології. Львів: Свічадо, 160 с.

¹⁸ Шмеман А. (1961). Введение в литургическое богословие. Paris: YMCA-PRESS. С. 50.

Тафт Р. (2011). Візантійський обряд: Коротка історія / перекл. Р. Скакун. (Серія «Класика сучасного богослов'я»). Львів: Видавництво УКУ, 136 с.

Федорів Ю. (1970). Обряди Української Церкви. Історичний розвиток і пояснення. Рим-Торонто, 282 с.

(1992). Настольная книга священнослужителя. (в 2 т.). Москва: Издательский отдел Московского Патриархата, 630 с.

(2011). Католическая Энциклопедия. (в 4 т.). Москва: Издательство Францисканцев, 1962 с.

Арранц М. (1999). Око Церковное переробка опыта ЛДА 1978 г. История Типикона. Москва, 58 с.

Мансветов И. (1885). Церковный Устав (Типикъ). Його образование и судьба въ греческой и русской церкви. Москва: Типографья Л. Лиснера и Ю. Романа, Арбатъ домъ Платонова, 228 с.

Скабалланович М. (2004). Толковый Типикон. Объяснительное изложение Типикона с историческим введением. Москва: Издательство Сретенского монастыря, 718 с.

Шмеман А. (1961). Введение в литургическое богословие. Paris: YMCA-PRESS, 246 с.

REFERENCES

Dolnytskyi I. (2012). Тыпук Ukrainkoї Katolytskoї Tserkvy [Переклад назви англійською]. Zhovkva: Misioner. [in Ukrainian].

Isichenko. I. (2008.) Monashestvo davnoho Yehyptu [Переклад назви англійською]. Kharkiv: Akta. [in Ukrainian].

Liubachivskiy M. (1990). Liturhika [Переклад назви англійською]. Rym. [in Ukrainian].

Puriaieva. N. (2001). Slovyk tserkovno-obriadovoi terminolohii [Переклад назви англійською]. Lviv: Svichado. [in Ukrainian].

Taft R. (2011). Vizantiyskiy obriad: Korotka istoriia / perek. R. Skakun. (Serii «Klasyka suchasnoho bohoslovia») [Переклад назви англійською]. Lviv: Vydavnytstvo UKU. [in Ukrainian].

Fedoriv Yu. (1970). Obriady Ukrainkoї Tserkvy. Istorychnyi rozvytok i poiasnennia [Переклад назви англійською]. Rym-Toronto. [in Ukrainian].

(1992). Nastolnaia knyha sviashchennosluzhytelia. (v 2 t.) [Переклад назви англійською]. Moskva: Yzdatelskiy ot del Moskovskoho Patryarkhata. [in Russian].

(2011). Katolycheskaia Энциклопедия. (v 4 t.) [Переклад назви англійською]. Moskva: Yzdatelstvo Frantsyskantsev. [in Russian].

Arrants M. (1999). Oко Tserkovnoie pererobka opыta LDA 1978 h. Ystoryia Tyrykona [Переклад назви англійською]. Moskva. [in Russian].

Mansvetov Y. (1885). Tserkovnyi Ustav (Tyrykъ). Yoно obrazovanie y sudba vъ hrechekoї y russkoї tserkvy [Переклад назви англійською]. Moskva: Tyrohraфья L. Lyssnera y Yu. Romana, Arbatъ domъ Platonova. [in Russian].

Skaballanovych M. (2004). *Tolkovy Tyrykon. Ob'iasnytelnoe yzlozhenye Tyrykona s ystorycheskym vvedenyem* [Переклад назви англійською]. Moskva: Yzdatelstvo Sretenskoho monastyria. [in Russian].

Shmeman A. (1961). *Vvedenye v lyturhicheskoe bohoslovye* [Переклад назви англійською]. Paris: YMCA-PRESS. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції: 19.05.2022